

باسمه تعالی

کلام محقق اصفهانی در توضیح کلام مرحوم آخوند ۲

وجه اول: حجیت یکی از دو خبر غیر معین (بلا عنوان) ۲

اشکالات محقق اصفهانی به حجیت یکی از دو خبر غیر معین ۲

تبیین مجدد استاد از کلام مرحوم آخوند در جواب به محقق اصفهانی: ۳

موضوع: تعارض امارتین / تعارض / تعادل و ترجیح

خلاصه مباحث گذشته:

متحصل از بیان مرحوم آخوند این شد که طبق مسلک طریقت، مدلول مطابقی هر دو خبر ساقط می شود؛ ولی حجیت مدلول التزامی یکی از آنها نسبت به نفی ثالث باقی می ماند.

دلیل اینکه مدلول مطابقی ساقط می شود این است که هر چند تعارض، موجب علم به کذب یکی از خبرین و سقوط همان خبر از حجیت است؛ ولی دلیل حجیت نسبت به هیچکدام مقتضی ندارد؛ زیرا حجیت بالفعل فرد مردد ممکن نیست و به همین جهت اقتضاء حجیت نیز نسبت به فرد مردد به جهت اینکه فرد مردد واقعیت و ماهیت و مصداقی ندارد ممکن نیست. بنابر این حجیت یکی از دو خبر ممکن نیست و لذا احتیاط وجهی نخواهد داشت.

از آنچه گذشت همچنین روشن می شود که علم اجمالی به فرد مردد نیز اثری نخواهد داشت و علم اجمالی در صورتی منجز است که به واقع متعینی تعلق گرفته باشد و تنها به حسب علم مکلف مشتبه شده باشد. زیرا فرد مردد واقعیت و مصداقی ندارد تا مورد علم واقع شود.

همچنین از آنجا که فرد مردد واقعیتی ندارد _ زیرا خارج ظرف تعینات است، نه ظرف مرددات _ پس تکلیف مولا و علم مکلف که امر واقعی است به فرد مردد نمی تواند تعلق بگیرد.

اگر در موردی علم مکلف و یا تنجز علم اجمالی در موارد فرد مردد نیز محقق شد باید آنرا به نوعی توجیه نمود؛ زیرا اقتضاء دلیل عقلی، امتناع تحقق فرد مردد به هر عنوانی است.

اما در دلالت التزامی احد الخبرین نسبت به نفی ثالث حجت است مانند اینکه در دو خبر که در دلالت بر وجوب و استحباب جمعه تعارض دارند و از حجیت ساقط است، اما یکی از خبرین در دلالت التزامی بر نفی کراهت و حرمت و جواز، حجت است؛ هر چند که حجیت هر دو خبر در مدلول التزامی (نفی ثالث) ممکن نیست و تنها یکی از دو خبر، بدون عنوان متعین می تواند در دلالت التزامی خود حجت باشد؛ زیرا دلالت التزامی احد الخبرین به جهت کذب مفاد مطابقی آن خبر، حجت نیست.

کلام محقق اصفهانی در توضیح کلام مرحوم آخوند۱

محقق اصفهانی می فرماید: در حجیت خبرین متنافیین، نسبت به مدلول مطابقی و مدلول التزامی پنج احتمال مطرح است.

۱. حجیت عنوان یکی از خبرین غیر معین
۲. حجیت هر دو خبر: محذور عقلی در حجیت هر دو خبر نیست؛ زیرا همانطور که تعبد به دو اصل عملی که کذب یکی از آنها معلوم است ممکن است، تعبد به دو خبر که کذب یکی از آنها معلوم است نیز مانعی نخواهد داشت.
۳. حجیت یکی از دو خبر معین
۴. تساقط
۵. حجیت تغییری

وجه اول: حجیت یکی از دو خبر غیر معین (بلا عنوان)

در برخی موارد مانند وجوب ظهر و وجوب جمعه که حجیت یکی از دو خبر موجب می شود احتیاط لازم شود، حجیت یکی از دو خبر در مدلول مطابقی تاثیر پیدا می کند .

دلیل اینکه یکی از دو خبر در موارد تعارض حجت است این است که ملاک حجیت امارات احتمال صدق است که در هر دو خبر متعارض فی حد نفسه احتمال صدق وجود دارد؛ هرچند که با توجه به خبر دیگر احتمال صدق در یکی از دو خبر نفی می شود؛ ولی از آنجا که دلیل حجیت شامل تک افراد می شود نه عنوان مجموع، هر دو خبر قابلیت حجیت را داشته و مقتضی حجیت در هر دو موجود است، اما چون علم به کذب یکی از آن دو وجود دارد هر دو خبر نمی توانند حجت باشند. به عبارت دیگر علم به کذب یکی از دو خبر، مانع از تاثیر مقتضی حجیت هر دو است و از آنجا که مانع که کذب یکی از دو خبر است، غیر معین است؛ مقتضی حجیت در غیر معلوم الکذب، به صورت غیر معین تمام می شود.

اشکالات محقق اصفهانی به حجیت یکی از دو خبر غیر معین

۱. احدهما غیر معین حقیقتی ندارد تا متعلق امر حقیقی یا امر اعتباری قرار گیرد حتی نمی تواند متعلق و مضاف علم نیز واقع شود.

۱ نهایه الدرایه فی شرح الکفایه، محمد حسین اصفهانی، ج ۳، ص ۳۳۰.

۲. حجیت و تکلیف به امر غیر معین تعلق نمی گیرد زیرا حجیت چه به معنای تنجز واقع باشد و چه به معنای جعل حکم مماثل که موصل به حکم واقعی است سنجی از معناست که به مردد تعلق نمیگیرد و تکلیف و بعث و تنجیز به چیزی که در واقع نیز مردد و مبهم است ممکن نبوده و به همین جهت قابل حجیت نیست. بله احتیاط در این موارد به جهت درک واقع ممکن است ولی احتیاط به جهت حجت و تکلیف بر یکی از دو خبر ممکن نیست؛ زیرا امر به عمل کردن طبق مفاد غیر معین ممکن نیست.

۳. اثر جعل حجیت انبعاث نحو الواقع است که حرکت و انبعاث به سوی مردد امکان ندارد؛ زیرا احدهما غیر معین قابل انبعاث نیست و مکلف قابلیت انبعاث و تحرک نسبت به امر غیر معین را ندارد. بنابراین حجیت یکی از دو خبر غیر معین نسبت به مدلول مطابقی، ممکن نیست همانطور که نسبت به مدلول التزامی نیز ممکن نمی باشد و تفاوتی در امتناع حجیت، میان مدلول مطابقی و التزامی وجود ندارد پس کلام مرحوم آخوند در تفصیل بین مدلول مطابقی و مدلول التزامی صحیح نیست زیرا مشکل در عدم حجیت مدلول مطابقی، نداشتن اثر نیست؛ بلکه عدم معقول بودن جعل حجیت است و از آنجا که مدلول التزامی وجودی منفک از مدلول مطابقی نداشته و در حجیت تابع آن است، جعل حجیت در مدلول التزامی نیز ممکن نخواهد بود.

تبیین مجدد استاد از کلام مرحوم آخوند در جواب به محقق اصفهانی:

مرحوم آخوند می فرمایند: هر چند که مدلول مطابقی در هیچکدام از دو خبر متعارض حجت نیست؛ ولی از آنجا که دلیل حجیت خبر واحد اطلاق دارد و عدم شمولش نسبت به مدلول مطابقی به جهت تعارض آن دو بود، شمولش نسبت به مدلول التزامی که متعارض نیستند مانعی ندارد؛ زیرا جعل حجیت برای خبر مردد و جامع بما لا یخرج من البین و مانند آن به جهت اینکه خبری محتمل الصدق است، ممکن است بنابر این نفی ثالث می کند. بله فرد مردد ماهیت ندارد و نسبت به تعینات در مدلول مطابقی جعل حجیت ممکن نیست ولی خبر مردد خبری است بدون مصداق خارجی معین ولی از آنجا که به نحو تردید و ابهام وجود واقعی دارد، می تواند تاثیر نیز داشته باشد و نفی ثالث کند. و همانطور که علم به فرد مردد نیز در مثالی که علم به نجاست مردد حاصل شده بود، ممکن بود؛ در موارد تعارض نیز علم به کذب فرد مردد حاصل میشود بنابر این فرد مردد می تواند متعلق امر حقیقی و اعتباری واقع شود.